

شمنیسم

فنون کهن خلسه

ویراست جدید

میرچا الیاده

مترجم:

محمد کاظم مهاجری

نشر ادیان

فهرست مطالب

سخن مترجم.....	۱۳
مقدمه.....	۱۹
پی‌نوشت (۱۹۶۲).....	۳۵
یادداشتی دربارهٔ رسم‌الخط.....	۳۷
۱. ملاحظات کلی. روش‌های عضوگیری. شمنیسم و رسالت اسرارآمیز.....	
رویکردها.....	۳۸
اعطای نیروهای شمنی.....	۵۳
عضوگیری شمن‌ها در سیبری غربی و مرکزی.....	۵۵
عضوگیری در میان تونگوزها.....	۵۸
عضوگیری در میان بوریات‌ها و آلتایی‌ها.....	۶۱
انتقال موروثی و جستجو برای کسب نیروهای شمنی.....	۶۳
شمنیسم و آسیب‌شناسی روانی.....	۶۸
۲. بیماری‌ها و خواب‌های آیین تشریف.....	
بیماری - تشریف.....	۸۳
خلسه‌های آیین تشریف و مکاشفات شمن‌های یاکوت.....	۸۶
خواب‌های آیین تشریف شمن‌های ساموئیدی.....	۹۰

۲۲۱	صعود از طریق رنگین کمان
۲۲۶	آیین‌های تشریف استرالیایی
۲۳۲	سایر اشکال آیین صعود
۵. نمادپردازی لباس و طبل شمن	
۲۳۹	ملاحظات مقدماتی
۲۴۳	لباس سبیریایی
۲۴۵	لباس بوریات‌ها
۲۴۹	لباس آلتایی‌ها
۲۵۱	آینه‌ها و کلاه‌های شمن
۲۵۴	نمادپردازی پرنده‌شناختی
۲۵۷	نمادپردازی اسکلت
۲۶۱	نوزایی از استخوان‌ها
۲۶۸	ماسک‌های شمنی
۲۷۱	طبل شمنی
۲۸۲	لباس‌های آیینی و طبل‌های جادویی در سرتاسر جهان
۶. شمنیسم در آسیای مرکزی و شمالی: ۱. صعودهای آسمانی	
۲۸۹	وظایف شمن
۲۹۳	شمن‌های «سیاه» و «سفید»، اساطیر «ثنویت‌گرا»
۳۰۱	قربانی اسب و صعود شمن به آسمان (آلتایی‌ها)
۳۱۲	بای اولگان و شمن آلتایی
۳۱۵	نزول به جهان زیرین (آلتایی‌ها)
۳۲۱	شمن به عنوان هادی روح به دنیای دیگر (آلتایی‌ها، گلدی‌ها، یوراک‌ها)
۷. شمنیسم در آسیای مرکزی و شمالی: ۲. درمان‌های جادویی	
۳۳۷	فراخوانی و جستجوی روح میان تاتارها، بوریات‌ها، قزاق - قرقیزها

۹۶	تشریف در میان تونگوزها، بوریات‌ها و سایر قبایل
۹۹	تشریف جادوگران استرالیایی
۱۰۷	استرالیا - سبیری - آمریکای جنوبی و سایر شباهت‌ها
۱۱۱	قطع عضو در آیین تشریف در آمریکای شمالی و جنوبی، آفریقا و اندونزی
۱۱۸	تشریف شمن‌های اسکیمو
۱۲۳	اندیشیدن به اسکلت خویش
۱۲۶	آیین‌های تشریف قبیله‌ای و انجمن‌های سرّی
۳. کسب نیروهای شمنی	
۱۳۱	اساطیر سبیریایی راجع به شمن‌ها
۱۳۲	انتخاب شمنی در میان گلدی‌ها و یاکوت‌ها
۱۳۷	انتخاب در میان بوریات‌ها و تلثوت‌ها
۱۴۲	ارواح زنانه نهبان شمن
۱۴۸	نقش ارواح مردگان
۱۵۱	مشاهده ارواح
۱۵۷	ارواح باریگر
۱۶۰	«زبان رمزی» - «زبان حیوانات»
۱۷۱	جستجوی نیروهای شمنی در آمریکای شمالی
۱۷۶	
۴. تشریف شمنی	
۱۹۱	تشریف در میان تونگوزها و مانچوها
۱۹۱	آیین‌های تشریف یاکوت‌ها، ساموئیدها و اوستیاک‌ها
۱۹۵	تشریف بوریات‌ها
۱۹۸	تشریف شمن زنان آروکانی
۲۰۸	آیین بالا رفتن از درخت
۲۱۳	سفر آسمانی شمن کاریب
۲۱۵	

۴۹۹	۱۰. شمنیسم آسیای جنوب شرقی و اقیانوسیه
۴۹۹	اعتقادات و فنون شمنی در میان سمانگ‌ها، ساکای‌ها و ژاکون‌ها
۵۰۶	شمنیسم در جزایر آندامان و نیکوبار
۵۰۸	شمنیسم مالزی
۵۱۱	شمن‌ها و کاهنان در سوماترا
۵۱۶	شمنیسم در بورنئو و سیلیب
۵۲۳	«قایق مردگان» و قایق شمنی
۵۲۸	سفر به دنیای دیگر در میان دیاک‌ها
۵۳۱	شمنیسم ملائزی
۵۳۸	شمنیسم پلی نزی
۵۵۱	۱۱. ایدئولوژی‌ها و فنون شمنی در میان هندو-اروپاییان
۵۵۱	ملاحظات مقدماتی
۵۵۷	فنون خلسه در میان ژرمن‌های باستان
۵۶۷	یونان باستان
۵۷۹	سکوتیاها، قفقازی‌ها، ایرانی‌ها
۵۹۰	هند باستان: آیین‌های صعود به آسمان
۵۹۵	هند باستان: پرواز جادویی
۶۰۲	تپس و دیکسه
۶۰۵	نمادپردازی‌ها و فنون «شمنی» در هند
۶۱۴	شمنیسم در میان قبایل بومی هند
۶۲۵	۱۲. نمادپردازی‌ها و فنون شمنی در تبت، چین و خاور دور
۶۲۵	بودیسم، تنتریسم، لامائیسم
۶۴۳	اعمال شمنی در میان لولوها
۶۴۶	شمنیسم در میان موسوها

۳۴۳	جلسهٔ احضار ارواح شمنی در میان اوگری‌ها و لپ‌ها
۳۵۱	جلسات احضار ارواح در میان اوستیاک‌ها، یوراک‌ها، و ساموئیدها
۳۵۵	شمنیسم در میان یاکوت‌ها و دولگان‌ها
۳۶۶	جلسات احضار ارواح شمنی در میان تونگوزها و اوروچی‌ها
۳۷۸	شمنیسم یوکاگیرها
۳۸۳	دین و شمنیسم در میان کوریاک‌ها
۳۸۷	شمنیسم در میان چوکچی‌ها
۳۹۷	۸. شمنیسم و کیهان‌شناسی
۳۹۷	سه منطقهٔ کیهانی و ستون عالم
۴۰۶	کوه کیهانی
۴۱۰	درخت عالم
۴۱۶	اعداد رمزی هفت و نه
۴۲۳	شمنیسم و کیهان‌شناسی در منطقه اقیانوسیه
۴۳۵	۹. شمنیسم در آمریکای شمالی و جنوبی
۴۳۵	شمنیسم در میان اسکمیوها
۴۴۷	شمنیسم آمریکایی شمالی
۴۵۱	جلسهٔ احضار ارواح شمنی در آمریکای شمالی
۴۵۳	درمان شمنی در میان پاپوتسوها
۴۵۷	جلسهٔ احضار ارواح شمنی در میان آپوماوی‌ها
۴۶۲	نزول به جهان زیرین
۴۶۹	انجمن‌های سری و شمنیسم
۴۸۱	شمنیسم آمریکای جنوبی: آیین‌های مختلف
۴۸۶	درمان شمنی
۴۹۴	قدمت شمنیسم در آمریکای جنوبی و آمریکای شمالی

۶۵۱ نمادپردازی‌ها و فنون شمنی در چین
۶۷۰ مغولستان، کره، ژاپن

۱۳. اساطیر، نمادها و آیین‌های مشابه

۶۷۷ سگ و اسب
۶۸۳ شمن‌ها و آهنگران
۶۸۸ گرمای جادویی
۶۹۳ پرواز جادویی
۶۹۹ پل و «گذرگاه دشوار»
۷۰۵ نردبان - راه مردگان - صعود (آسمانی)

۱۴. نتایج

۷۱۷ پیدایش و شکل‌گیری شمنیسم آسیای شمالی
۷۳۴ سخن آخر

۷۳۹ کتابنامه انگلیسی

۸۱۹ نمایه

فصل اول

ملاحظات کلی. روش‌های عضوگیری. شمنیسم و رسالت اسرارآمیز

رویکردها

از آغاز قرن بیستم، قوم‌شناسان از واژه‌های «شمن»،^۱ «حکیم ساحر»،^۲ «ساحر»^۳ و «جادوگر»^۴ به جای یکدیگر برای نام‌گذاری افراد خاصی که دارای نیروهای جادویی-مذهبی هستند و در همهٔ جوامع «ابتدایی» یافت می‌شوند، استفاده نموده‌اند. توسعاً، همین اصطلاحات در مطالعهٔ تاریخ مذهبی اقوام و ملل «متمدن» به کار رفته است، مثلاً بحث‌هایی درباره شمنیسم^۵ هندی، ایرانی، آلمانی، چینی و حتی بابلی با توجه به عناصر «ابتدایی» آنها که در ادیان و مذاهب مشابه تأیید می‌شوند، مطرح بوده است. به دلایل بسیار، این خلط و آشفتگی تنها می‌تواند مانع از هرگونه درک یا شناخت درست پدیدهٔ شمنی شود. اگر واژه «شمن» به معنی هر جادوگر، ساحر، حکیم ساحر یا اهل خلسه‌ای که در سراسر تاریخ مذاهب و قوم‌شناسی دینی^۶ یافت می‌شوند به کار رود، ما به مفهومی هم بسیار پیچیده و هم بسیار مبهم می‌رسیم؛ از این گذشته به نظر می‌رسد که این کاربرد به هیچ

1. shaman

2. medicine man

3. sorcerer

4. magician

5. shamanism

6. religious ethnology

هدفی کمک نمی‌کند، زیرا ما پیش از این، اصطلاحات «جادوگر» یا «ساحر» را برای بیان مفاهیم متفاوت و مبهمی چون «جادوگری ابتدایی» یا «عرفان ابتدایی» در دسترس داریم.

محدود کردن کاربرد واژه‌های «شمن» و «شمنیسم» را دقیقاً به منظور اجتناب از برداشت‌های غلط، و افکندن پرتویی روشن‌تر بر تاریخ «جادوگری» و «سحر» مفید می‌دانیم. زیرا، به طور قطع، شمن، جادوگر و حکیم ساحر نیز هست. اعتقاد بر این است که او مانند همه پزشکان قادر به درمان است، و مانند همه جادوگران قادر است معجزاتی از نوع معجزات مرتاضان، خواه بدوی یا مدرن انجام دهد. اما علاوه بر این او هادی روح به دنیای مردگان^۱ است و ممکن است کاهن، عارف و شاعر نیز باشد. در انبوه مبهم و «نظم‌گریز» حیات دینی جوامع باستانی، در کل، شمنیسم - در معنای دقیق و صریح آن - تا این زمان ساختار خاص خود را نشان می‌دهد و به «تاریخی» اشاره می‌کند که دلایل زیادی برای ایضاح آن وجود دارد.

شمنیسم به معنای دقیق آن عمدتاً پدیده‌ای دینی مربوط به سیبری و آسیای مرکزی است. این واژه از طریق زبان روسی و از ریشه شمن^۲ تونگوزی^۳ به ما رسیده است. در دیگر زبان‌های آسیای مرکزی و شمالی و ازگان مشابه و همانندی وجود دارد: در زبان مردم یاکوت^۴ اجونا^۵ (اویونا)^۶، در زبان مغولی، بوگا،^۷ بگا^۸ (بوگه،^۹ بو^{۱۰})، و اوداگان^{۱۱} (نیز مقایسه کنید با اودایان^{۱۲}

1. psychopomp

2. šaman

۳. Tungus، قبایلی که در سرزمین وسیعی واقع در شرق سیبری ساکن‌اند (م).

۴. Yakut، ساکنان منطقه‌ای در شرق سیبری، که زبانشان ترکی است (م).

5. ojuna

6. oyuna

7. bügä

8. bögä

9. buge

10. bü

11. udagan

12. udayan

بوریات^۱ ها، اودیان^۲ یا یاکوت‌ها که به معنای «شمن زن»^۳ است، در زبان ترک - تاتار کام^۴ (آلتایی کام، قام، کامی^۵ مغولی و...). برای توضیح این واژه تونگوزی، با استناد به واژه شامانا^۶ در زبان پالی تحقیقاتی صورت گرفته است و ما به این ریشه‌شناسی احتمالی (که بخشی از مسئله مهم تأثیرات هند بر ادیان سیبری است) در فصل آخر همین کتاب، باز خواهیم گشت.^۹ در سرتاسر قلمرو وسیعی شامل آسیای مرکزی و شمالی، زندگی جادویی - مذهبی جامعه بر روی شمن متمرکز است. البته، این امر بدان معنی نیست که او تنها فرد اداره‌کننده امور دینی است و نیز به این معنی نیست که فعالیت دینی به طور کامل در تصاحب اوست. در بسیاری قبایل، کاهنی که مسئول اجرای مراسم قربانی است در کنار شمن وجود دارد، علاوه بر این که هر سرپرست خانواده‌ای، مسئول آیین‌های مذهبی خانواده نیز هست. با این وجود، شمن، همان شخصیت پرنفوذ باقی می‌ماند، زیرا در سراسر این منطقه‌ای که تجربه خلسه‌آمیز تجربه دینی تمام عیار به حساب می‌آید، شمن و تنها او، استاد بزرگ خلسه است.^{۱۰} نخستین تعریف از این پدیده پیچیده و شاید کم‌خطرترین تعریف این است: شمنیسم مساوی است با فن خلسه.^{۱۱}

شواهد مربوط به شمنیسم به معنای واقعی آن، توسط اولین مسافران در کشورهای مختلف آسیای مرکزی و شمالی بر اساس اسناد و مدارک گردآوری و توصیف گردیده است. بعدها پدیده‌های جادویی - مذهبی

۱. Buryat یا Buriat، مغول‌های شرق سیبری (م).

2. udoyan

3. shamaness

4. Kam

5. gam

۶. Altaic، مردم ساکن در آسیای مرکزی (م).

7. kami

8. samaṇa

۹. صفحه ۶۹۷ به بعد.

10. ecstasy

11. technique of ecstasy